

چهل داستان از تاریخ سامانیان

نوشته

جواد هروی

شرکت سهامی کتابهای جیبی
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران، ۱۳۹۰

سرشناسه: هروی، جواد، ۱۳۲۵-
 عنوان و نام پدیدآور: چهل داستان از تاریخ سامانیان / نوشته جواد هروی.
 مشخصات نشر: تهران: امیرکبیر، کتابهای جیبی، ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری: ۱۴۳ ص: مصور.
 شابک: 978-964-303-385-9
 وضعیت فهرستنویسی: فیا.
 یادداشت: کتابنامه: ص: ۱۳۹.
 یادداشت: نمایه.
 موضوع: داستان‌های فارسی -- قرن ۱۴.
 موضوع: داستان‌های تاریخی -- قرن ۱۴.
 موضوع: ایران -- تاریخ -- سامانیان، ۲۸۹-۲۷۹ ق. -- داستان.
 رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۹۰ ج ۹ ر ۸۳۱۳/۲ PIR
 رده‌بندی دیویی: ۸۵۳/۶۲
 شماره کتابخانه ملی: ۲۵۸۷۵۱۴

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۳-۳۸۵-۹

شرکت سهامی کتابهای جیبی

وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

تهران: خیابان جمهوری اسلامی، میدان استقلال، صندوق پستی: ۱۱۳۶۵-۴۱۹۱

چهل داستان از تاریخ سامانیان

© حق چاپ: ۱۳۹۰، مؤسسه انتشارات امیرکبیر www.amirkabir.net

نوبت چاپ: اول

نویسنده: دکتر جواد هروی

صفحه‌آرا: امیرحسین حیدری

طراح جلد: محمدرضا نبوی

حروف متن: ۱۴ میتر

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: چاپ وازه‌پرداز اندیشه، تلفن: ۷۷۱۴۵۰۶۳۶

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۲۵۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری،
 اقتباس کلی و جزئی (به‌جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی،
 و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست حکایات

.....	مقدمه	۹
.....	بخش اول: تولید علم	۱۳
.....	۱. زمامداران به محضر دانشمندان برسند یا دانشمندان	
.....	به محضر فرمانروایان؟	۱۵
.....	۲. مجلس فاتحه برای علم	۱۹
.....	۳. اخراج عالم بی عمل از مجلس	۲۱
.....	۴. حرمت اهل علم حتی بر فرمانروایان بیشتر لازم است	۲۳
.....	۵. اهل بازار هم حرمت و امنیت دانشمندان را پاس بدارند	۲۵
.....	۶. اگر زمامداران به مردم خویش حرمت نهند، حرمت می بینند	۲۷
.....	۷. نزدیکان چاپلوس و متملق بهترند یا مشاوران خردمند و عاقل؟	۳۱
.....	۸. بهترین مجلس آن است که به دانشوران آراسته باشد	۳۵
.....	۹. ستایش هنرمندان، دلجویی از زحمت کشان است	۳۷
.....	۱۰. محمدبن زکریای رازی و عطش مطالعه علم	۳۹
.....	۱۱. آوارگی دانشمندان، سرنوشت تلخ پس از سقوط سامانیان بود	۴۳
.....	۱۲. حبس و زندان نابغه ای که ششصدسال پیش از گالیله،	
.....	کرویت زمین را اثبات کرد	۴۷

مقدمه

اگر بخت، یک باره یاری کند
بر این طبع من کامکاری کند
بگویم من این داستان شگفت
کز آن مرد دانا، شگفتی گرفت
(شاهنامه فردوسی، ص ۳۰۹)

آیا می‌خواهید بدانید که بزرگ‌ترین دانشمندان و برجسته‌ترین شاهکارهای علم و فرهنگ ایران و اسلام، در چه شرایطی ظاهر شدند؟ این سوال بزرگ تاریخ ایران، همواره بی‌پاسخ مانده است که چرا و چگونه، تنور اندیشه در عصر سامانیان به یک‌باره داغ و شعله‌ور شد و بزرگ‌ترین مفاخر و نوابغ آسمان علم و دانایی، همانند ابن‌سینا، ابوریحان بیرونی، فارابی، فردوسی، زکریای رازی، رودکی و... صدها فرهیخته دانشمند دیگر در مقطعی کوتاه از زمان، سربرآوردند.

شاید بتوان پاسخ به این پرسش‌ها را با ذکر حکایت‌هایی از روزگار سامانیان بازگفت و قصد ما نیز چنین است.

اگر در روزگاران قدیم، برای بزرگان صاحب‌نظر، سیاست‌نامه می‌نگاشتند،

اما امروزه برای مردمان صاحب فکر و به‌ویژه جوانان ملول از شعار و جویای شعور، باید حکایت‌نامه نوشت. حکایاتی که از زوایای شعور تاریخی ایشان سرچشمه می‌گیرد و به‌جای استدلال‌ات خسته‌کننده و ملال‌آور، با ذکر داستان‌های شیرین و جذاب، سرگذشت واقعی روزگاران را برایشان روشن کند.

اینک این حقیر قصد آن دارد تا پس از سال‌ها تدریس تاریخ ایران و نگارش چندین کتاب مفصل پیرامون تحولات عصر سامانیان، به تصویرگری برخی از سرگذشت‌های واقعی و فراموش‌شده، در قالب داستان‌های شیرین و با زبانی ساده و متکی بر مستندات تاریخی بپردازم.

روی سخن این کتاب می‌تواند از یک دانش‌آموز کنجکاو تا وزیری فرزانه، و هر آن کسی که قصد تجربت‌اندوزی از تاریخ را دارد، باشد. تمام هوشمندانی که در ورای مباحث داستان‌گونه، به دنبال مطالعه مصادیقی بارز از تاریخ واقعی‌اند. لذا یک داستان، در کنار شیرینی و لطافت بیان، دربردارنده نکته‌های ظریف و آموزنده هم هست.

روزگار مورد بررسی در داستان‌های این کتاب، قلمروی دولت سامانیان، از نیمه قرن سوم تا پایان قرن چهارم هجری را با تأکید بر قلمروی خراسان بزرگ دربرمی‌گیرد. روزگاری که هنوز دنیای عرب، در سکوت ظلمانی قرون وسطایی گرفتار بود و سایه شوم و تلخ عقب‌ماندگی، محجر، استبداد و جهالت را بر سر داشت. در همین ایام، قلمروی حکومت آل سامان، به شکوفایی علم و هنر آراسته و آزاداندیشی متاع رایج بازار ایشان بود. زمامداران در خدمت رعایا و اهل معرفت و علم، همدوش با فرمانروایان در پیشبرد امور سرزمین، قرار داشتند.

بنابراین، بیایم فارغ از تحلیل و تبیین‌های ملال‌آور، و متون مفصل تاریخی، به شرح سرگذشتی از حکایات این عهد بنشینیم. حکایاتی که

برای نخستین بار در قالب چهل داستان و به شکلی کوتاه، روان و مستند، پرداخته شده است و شگفت اینجاست که بیشتر این داستان‌های واقعی، تاکنون از دسترس خوانندگان عام و خاص به دور مانده و در دیگر کتب منع و مأخذ هم نیامده است.

امید آنکه، این رسالت، موجب استقبال اهل نظر و دانایی واقع شده و مورد استناد نویسندگان ساعی قرار گیرد. از مسئولان پرتلاش انتشارات امیرکبیر نیز که از سر لطف و دانایی، جامه انتشار بر این وجیزه عبرت‌آموز می‌آرایند، کمال سپاس و امتنان را دارم.

در پایان از خوانندگان فرزانه استدعا دارم تا با تذکار نکاتی که می‌تواند این مجموعه را تکمیل‌تر نماید و پیشاپیش بر نواقص موجود در این متن اعتراف می‌شود، بر نگارنده منتی بیکران بگذارند.

جواد هروی

مشهد، ۱۳۹۰